

SFATURI DINTR-O CARTE DE DRUMETIE

Aurelia TUDOR

Dezvoltarea meșteșugurilor a constituit un moment important în evoluția economică a comunităților umane. Specializarea într-un anume domeniu a evoluat în timp, reglementările impuse de practicarea unui meșteșug anume îmbrăcând forme organizatorice diverse.

Unul dintre cele mai vechi meșteșuguri practicate de om este, fără îndoială, olăritul. Acestuia i-au fost încredințate pagini importante în tratatele de istorie, economie ori artă, practicanții săi ocupând un rol, de multe ori nu de neglijat, în viața comunităților din care făceau parte. Dincolo de satisfacerea nevoilor curente ale gospodăriei ori comunității, obiectele modelate din lut au ocupat un loc deosebit atât în arhitectura monumentală, cât și în arhitectura interiorului.

Perfecționarea acestui meșteșug a atins un punct culminant prin organizarea în bresle a celor care îl practicau. Alături de olarii români, cei sași sunt amintiți în documentele transilvane încă din primele secole ale colonizării lor în acest teritoriu. Astfel, un regulament al breslelor săsești din 1376 amintește de breslele de olari –

lutifigulorum fraternitas – în orașele Sibiu, Sebeș - Alba, Orăștie și Sighișoara. Sistemul breslelor a jucat un rol deosebit în dezvoltarea olăritului, prin garantarea egalității în ceea ce privește aprovizionarea cu materie primă, garantarea calității materialelor folosite și a respectării tehnicii de lucru, urmărirea riguroasă a pregătirii profesionale a membrilor, dar și prin garantarea desfacerii produselor, în târgurile săptămânale și anuale. Concurența era riguros controlată chiar în cadrul târgurilor locale. La Agnita, de exemplu, olarilor le era interzis să se concureze unii cu alții, la fiecare târg fiind admiși doar doi meșteri, cu marfă reprezentând doar „o căruță de oale”, regula participării fiind „în ordinea în care locuiesc în sat” și numai dacă „unul nu avea suficientă marfă pentru a participa la târg”, în acest caz revenindu-i sarcina de a-și anunța vecinul. De asemenea, cei care întârziu ori veneau neprogramați la târg, ori aveau marfă mai multă decât se hotărâse, erau amendați.

Deși inițial sistemul breslelor excludea comunitățile săsești (în 1545 o decizie a Senatului din Sibiu, dată în numele „Universității Naționale Săsești” specifica faptul că meșteșugarii care trăiau la țară să nu fie primiți în bresle), grație numărului mare de meseriași existenți în localitățile din jurul burgurilor se înființează filiale de breaslă, de fapt un alt mod de legitimare a breslelor în spațiul rural. Pe acest principiu apar bresle ale olarilor la Moșna (1539), Ațel (1561), Biertan și Cislădie (1569), Saschiz (1702)¹, Agnita (1776).

În ceea ce privește instruirea, obligațiile ucenicilor din târgurile săsești (3-4 ani de lucru fără plată) nu se rezumau doar la munca în atelier, ei fiind folosiți de către meșter și la munca câmpului. Devenind calfă, situația nu se schimbă: în loc de a căpăta numai îmbrăcăminte, încălțăminte și hrană, primește în plus un salariu săptămânal.² Se menține până la începutul sec. al XIX-lea obligația

1. Este posibil ca în Saschiz să fi existat bresle anterior acestei date, deoarece la 1419 avea statutul de oraș.

2. Herbert Hoffmann, *Din istoria și tehnica artei ceramice săsești din sudul Transilvaniei*, în *Muzeul Brukenthal. Studii și comunicări*, 3, Sibiu, 1956, p.4

călătoriilor calfelor, călătorii care au contribuit la dezvoltarea meșteșugurilor locale și europene.

Prin Decretul judecătoresc Nr. 1238 din 29 martie 1829 și prin Comunicatul circular al guvernământului Kezaro Krăiesc al Austriei de Jos din 3 decembrie 1828 sunt stabilite obligațiile ce revin calfelor, dar și patronilor, în timpul călătoriilor³:

„Calfa în drumeție nu datorează cu nimic pentru eliberarea cărții de drumeție, deoarece prețul cărții de drumeție este plătit din fondurile breslei.

Cartea de drumeție se va preda patronului la începutul lucrului pentru păstrare. La plecarea calfei de la locul de muncă trebuie ca atât patronul, cât și calfa să se prezinte cu Cartea de drumeție la autoritatea publică, spre a trece exact timpul (perioada cât a lucrat) și în ce a constat munca prestată: dacă muncitorul a fost priceput, harnic și cu bună purtare, aceste însușiri vor fi adevărate. Autoritatea publică le va trece în cartea de drumeție. În cazul unei mărturii nesatisfăcătoare, se va trece perioada de lucru, trecându-se doar calitățile care sunt în favoarea lucrătorului. Patronul va semna cu propriul său nume certificatul, pentru confirmare, la autoritatea publică.

Dacă muncitorul dorește a călători în țară sau în străinătate, se va lua în considerație tot ce este în legătură cu documentele de călătorie dintr-o provincie în alta, aprobarea va fi trecută Cartea de drumeție.

Deasemeni calfa și muncitorul vor prezenta Cartea de drumeție oficialităților corespunzătoare pe ruta călătoriei; deasemeni, se va respecta ruta exactă, se va proceda conform regulamentelor scumentelor de călătorie.

În cazul când, în Cartea de drumeție, nu mai este spațiu pentru înregistrări se va întocmi o a doua Carte de drumeție calfei sau muncitorului, specificându-se întocmai că este o continuare a celei anterioare.

În cazul pierderii Cărții de drumeție, calfa sau muncitorul va anunța autoritatea publică unde această pierdere s-a petrecut. Se va specifica exact și se va proceda la

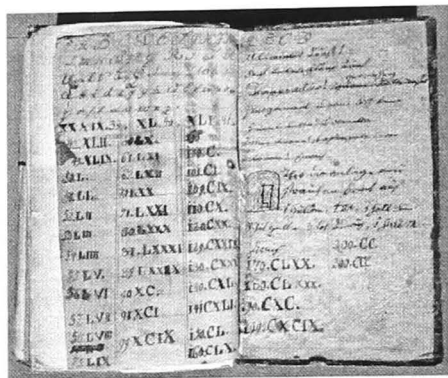

anchetă, cum și în ce fel afirmația este reală. La sfârșitul cercetării autoritatea publică va cere informații din regiunea unde calfa sau muncitorul au lucrat ultimul timp, dacă a avut această Carte de drumeție. În caz concret, denunțatorului i se va întocmi o adevărată cu pierderea Cărții de drumeție întocmindu-se un duplicat, emis de aceea autoritate publică care a emis Cartea de drumeție.

Acela care ar îndrăzni a falsifica Cartea de drumeție ar suferi consecințele legilor țării.”

Pentru mai buna identificare a posesorului, alături de documentele de călătorie uzitate în epocă, la începutul Cărții de drumeție se află numărul documentului și autoritatea emitentă,

3. *Carte de drumeție*, Muzeul Național al Satului „Dimitrie Gusti”, Inv. nr. 47924. Cartea (11x17 cm) conține 68 file. Textul este tipărit, bilingv, în limbile maghiară și germană (cu caractere gotice) pe primele cinci file, față – verso, pe o hârtie mai groasă, de culoare verzuie, numerotate. O parte din file au fost tăiate și înlocuite cu file dintr-o hârtie de o altă calitate. Datele personale ale olarului au fost completate cu cerneală neagră, doar în formularul german. Începând cu fila 6 verso, însemnările sunt scrise de mână cu cerneală neagră, în limba germană. Pe coperta 2 sunt desenate în creion negru motive florale specifice ceramicii săsești. Sporadic, apar însemnări făcute cu creionul, tot de culoare neagră. Este autenticată prin pecetea Târgului Saschiz în ceară roșie cu inscripția: SIGILLUM OPPIDE KIZDENDSI.

precum și datele personale ale deținătorului: informații privind înfățișarea, starea civilă, religia, profesia, semnătura.

Nr. 3433

1829

*Carte de drumeție
ca urmare a celui mai
înalt patent dat la 24
februarie 1827*

*Bistrița la Johann Emmanuel
Filtsch*

*Datele personale ale drumețului
Numele: Andreas Bodendörfer
Locul nașterii: Saschiz (Kais),*

*Sighișoara scaun
Vîrsta: 19 ½ ani*

4. doc cit. f. 3

5. ibidem

6. Saschiz, localitate situată la 20 se km de Sighișoara. În documentele germane este întâlnită sub denumirea Keisd iar în cele maghiare de Szaszkezd. Săpăturile arheologice situează așezarea fortificată, cu bastion central, la începutul sec. al XIII-lea; prima mențiune documentară datează din 1309 când este amintită sub denumirea de Zaazkyd; în 1419 regele Sigismund vorbește de Saschiz ca despre un oraș independent; la 1439 era oraș - civitas Zaazkyzd; în 1450 apare ca târg - oppidum; biserica fortificată de aici este înconjurată de doua incinte: prima, elipsoidală, cu ziduri străjuite de mai multe turnuri masive (al școlii, al slăninii, al pulberăriei, al preotului, al principelui) datează din sec. al XIV-lea; a doua, cu turnuri la fel de puternice a fost ridicată la sfârșitul sec. al XV - lea. O descripție de la sfârșitul sec. al XV - lea -începutul sec. al XVI - lea atesta faptul că în localitate erau 228 de godpodării, aproximativ 1220 de locuitori. În sec. al XIV-lea existau aici breslele dogarilor, tâmplarilor, pantofarilor. Din 1678, Universitatea Națională Săsească interzice Saschizului independența totală, supunându-l Sighișoarei.

7. Idem f.28

*Localitatea de domiciliu: Târgul
Saschiz*

Profesia: olar

Stare: necăsătorit

Religia: evanghelică

Statura: înalt

Fața: rotundă

Părul: castaniu

Ochii: negrii - căprui

Nasul: obișnuit

Gura: obișnuită

Semne particulare: nu are

Semnătura: SS Andreas

Bodendörfer⁴

Aceste date sunt urmate de rugămintea expresă adresată tuturor instanțelor de a-i da sprijin ori de câte ori s-ar ivi o situație care să reclame acest lucru:

*Toate autoritățile (instanțele) în țară
cît și în străinătate sînt rugate a da
prezentatorului liberă trecere,
acordîndu-i ajutor în activitatea sa.⁵*

Între centrele care au produs ceramică săsească în Transilvania amintim: Sibiu (ceramica cu lalele-Tulpenkrüge și cu garoafe - Nelkenkrüge), Chirpăr și Marpod, Drăușeni (ceramică sgrăfitată verde), Nemeș, Cârța, Agnita, Petrești și, nu în ultimul rând, Saschiz.⁶

Centrul de olărit care existat aici merită atenția noastră grație ceramicii speciale confecționate. Este una dintre cele mai reprezentative tipuri de ceramică săsească care, probabil, a luat naștere sub influențe boemo-morave. Tehnica *sgrăfito* și culoarea aparte – *cobalt* - o situează între prețioasele piese decorative ale vremii. Obiectele confecționate sunt căni de vin cu gura largă sau cu cioc, cancee, farfurii plate. Motivele decorative au fost inspirate de regnul animal și cel vegetal. Alte tipuri de motive decorative sunt inscripțiile.

Cartea de drumeție a olarului *Andreas Bodendörfer* din Saschiz este un document prețios pentru cunoașterea acestui centru de ceramică, ea conținând, pe lângă motive desenate de meșter - flori (pe coperta a doua a cărții), o reprezentare umană⁷ susținând un corn al abundenței, precum și litere ale alfabetului în transcriere latină și gotică, cifre arabe și latine.

Cel mai important lucru este faptul că, pe lângă însemnările specifice meșteșugului (179 de însemnări), apar și sfaturi diverse privind prepararea anumitor materiale (culori sau adjuvante întrebuințate în alte meșteșuguri) și chiar leacuri pentru sănătate!⁸ Iată câteva dintre aceste însemnări:

Contra febrei, un leac bun: se ia sămânță de cânepă și se fierbe cu apă și se strecoară cât se poate de cald. Pe zi, trei măsuri de trei ori (o măsură = 1,4 l)⁹.

Lac de sigiliu: se toarnă una parte ceară de sigiliu în trei părți alcool într-un vas ce se leagă cu bășică și se pune în nisip uscat (într-un alt vas) care se așează pe plită. Se agită continuu până la completa topire. Se lasă să se răcească. Așa lacul roșu este mai presus lacului negru de sigiliu cu care se poate lăcui. Obiectele de lemn vor fi grundate mai întâi cu apă de în¹⁰.

Aurire: se ia gumă și asfalt, din fiecare câte o parte, apoi va fi foarte fin zdrobit, bine amestecat. Se adăuga ½ l ulei de în într-o oală, amestecând continuu, cu coada unei pipe. Când s-a îngroșat, se va strecura printr-o flanelă, păstrând conținutul într-o sticlă bine închisă. Sticla trebuie frecată în prealabil cu cinabru (sulfură naturală de mercur). Se va dilua cu ulei de terebentină, până la grosimea potrivită de a se putea vopsi cu pensula. Acest glet auriu se poate aplica pe metal, piatră, lemn și orice fel de grunduire¹¹.

Chit de reparat oale: se pisează smoală, pucioasă până se obține o pulbere fină, se topește, amestecând sticlă pisată și pulbere de cărămidă peste care se toarnă apă rece. Pentru reîntrebuințare se reîncălzește. Vasul spart se chituiește, de asemenea, încălzit¹².

Un altfel de chit: la ½ l ulei de în, când s-a încălzit, se adaugă 4 bucăți mici de smoală și 8 loturi (1 lot = 1/33 din ½ kg) de plumb, se lasă să clocotească până făcălețul devine maron. În zilele calde, cu acest amestec va fi uns zidul de 3 ori, apoi se va acoperi cu vopsea.¹³

Chit de piatră, întrebuințare fierbinte: 1 parte smoală, jumătate parte colofoniu (saciz), 1 sfert de parte jar (cărbune), 1 sfert de parte plumb, 8 părți praf de cărămidă.¹⁴

Vopsea aur: se topesc 8 părți cositor, 10 părți aramă și 1 parte fier.¹⁵

Vopsea-lac roșie: se vor fierbe 1 kg piatra acră (alaun) bine pisată, cu 6 măsuri apă. Când piatra acră s-a topit bine, prin amestecare, se strecoară printr-o pânză. De asemenea, se fierbe jumătate de kgcare se va strecura separat în alt vas. Apoi fierbinți, cele două soluții se împreunează. După răcire leșia de depunere va fi scursă. Se toarnă apă deasupra, amestecând cu un băț de nenumărate ori - nu se permite a se usca.¹⁶

8. Mulțumim doamnei Narcisa Kapp pentru traducerea din limba germană.

9. Idem, f.5v

10. Idem, f.7

11. Idem, f.6

12. Idem, f.6v

13. Idem, f.7

14. Ibidem

15. Ibidem

16. Idem, f.7v

Vopsea galbenă: jumătate de kg flori de tufănică înainte de înflorirea completă se vor usca, ferite de foc, într-o tavă de cupru întorcându-le încontinuu până ce florile devin gălbui. Apoi se toarnă apă lăsând să fiarbă până fiertura devine grosioară. Se strecoară printr-o pânză de mătase deasă apoi se adaugă ½ uncie de piatră acră, 1 uncie ... fin pulverizat.¹⁷

Lac aur: se ia lac de gumă picături, se toarnă alcool dublu rafinat, apoi vasul se menține în alt vas cu apă caldă. După ce alcoolul a absorbit guma, se filtrează prin hârtie de filtru. (Glaubersalz = natrium=soda; uncia=1/16 din 500g; firnis = ulei de in fiert ce se întrebuințează la diferite lacuri).¹⁸

Chit de piatră întrebuințat fierbinte: 1 quintal smoală, ½ quintal sacăz (colofoniu), ¼ quintal Bleirveis, 1/8 quintal cărămidă pisată, ¼ quintal Silberklet fierte. Compoziția se toarnă între crăpături. Ține ca fierul.¹⁹

Vopsea albastră din albăstrele: petalele proaspete de la trandafirii roșii, cu o rădăcină care se va zdrobi, se pun într-un vas cu o cantitate suficientă de apă. La fiecare litru se adaugă 2 linguri leșie, apoi vor fi fierte. Fiertura se va filtra, apoi se va adăuga piatră acră. Vopseaua va fi purificată după aceea cu apa curată, apoi va fi uscată. Florile vor fi culese între lunile iunie și august. Petalele vor fi umezite cu apă, uscate în cuptor într-o

pânză de păr. Petalele vor fi stropite cu apă de gumă, apoi se face o turtă presată, care din nou se va stropi de repetate ori. Se poate prepara și din albăstrelele de câmp bine înflorite, care se pun într-un mojar de sticlă. Vor fi bine zdrobite ca un magiun și amestecate cu un albuș. Sucul va fi strecurat printr-o pânză curată, după care se usucă.²⁰

Bait-imită carapacea broaștei testoase: se vor lua 2 părți de var nestins, 1 parte Silberglad și se amestecă cu săpun. Se fierbe această leșie până la grosimea unei paste moi. Această pastă se va aplica pe toate părțile cornului, cu excepția acelor părți care vor rămâne transparente. Cornul rămâne acoperit cu pasta până se usucă, după aceea se periază. Cornul care imită carapacea broaștei testoase devine mai bun dacă se aplică mai întâi o folie dedesupt.²¹

Baie la picioare: se ia o găleată în care se introduc picioarele până mai jos de genunchi, acoperim găleata cu o pânză dublă, picioarele rămânând 1-2 ore în apă. Apoi se șterg și te vei culca într-un pat cald. Subțiază sângele. În apă se vor pune țărățe, chimion, flori de fân și sare.²²

Pentru tuse: se fierb rădăcini de hibiscus, țărățe măcinate mare, lemn dulce sau sfeclă de zahăr. Se bea cald.²³

Prepararea carbonatului de plumb: se ia plumb care va fi bătut în lamele, care vor fi atârnate într-un vas de sticlă în care s-a turnat oțet de vin cald sau fierbinte. Lamelele trebuie fixate într-un capac deasupra vasului pentru ca oțetul să curgă pe plumb. Capacul va fi lipit, vasul va fi ținut 3-4 săptămâni la căldură, poate chiar și mai mult. Apoi se ia capacul de pe vas, se scoate plumbul, se răzuiește depunerea albă de pe plumb și se pune într-un vas foarte curat. Lamelele de plumb vor fi agățate din nou în cârligul prevăzut în capac. Se procedează la fel, din 14 în 14 zile, când se va răzu. Astfel se obține carbonatul de plumb care se folosește la toate.²⁴

Culori naturale-galben: Se prepară astfel: se ia apă de cupru în var (dacă se ia mult cupru devine verde). Verde tirolez: în var, dă var vienez, albastru. Piatră vânăță în var, indigo.²⁵

17. Idem, f.7v – f.8

18. Idem, f.8

19. Idem, f.9

20. Idem, f.9v – f.10

21. Idem, f.12

22. Idem, f.22

23. Ibidem

24. Idem, f.17v

25. Idem, f.20

Pentru boala cu călduri, când mădularele dor și ai fierbințeli în piele pe dinăuntru, ți-e frig, în cap ai fierbințeli și gura ți-e uscată, se ia gălbenus de ou cu usturoi și oțet de vin și trage totul.²⁶

Ulei din apă de gumă calitatea I: dacă vrem să avem cea mai bună apă de gumă se ia 1/30 din 500 de g gumă arabică și cât o nucă, trasant. Se pune într-un vas curat, se toarnă apă curată din fântână cât două degete deasupra, acoperind cu un capac. Se lasă 4 zile, apoi cu un băț se va amesteca, se va pune la fier la foc mic, se lasă să se încălzească dar fără să fiarbă. Se ia de pe foc, se lasă să se răcească, se strecoară printr-o pânză și din nou se toarnă apă până se subțiază cu uleiul de pom. Se toarnă într-un borcan curat, se leagă pentru a se feri de praf, după aceea se face un zdrobitor din lemn, ca acela pentru zdrobitul strugurilor. În fiecare zi se zdrobește de mai multe ori, cu cât stă mai mult în această temperatură, cu atât mai bine. Dacă se îngroașă se mai toarnă apă. Cu această apă, culorile se pot menține frumos. Apa de gumă se va scoate printr-un furtunaș ca să nu se tulbure.²⁷

Pentru toate culorile, de a rămâne frumoase: se iau două loturi (1000g) gumă arabică, puțin zahăr candel, 1 lot (500g) rășină de cireș, un quintal Bituminuz. Cele 4 se pisează, se toarnă apă, se adaugă a 4 - a parte de oțet alb de vin, se lasă 24 ore amestecând de mai multe ori. Apoi se pune pe jar slab, se lasă să se încălzească, dar să nu clocotească. Se ia de pe foc, se lasă să se răcească. Se strecoară turnând într-o sticlă.²⁸

Carbonatul de plumb va fi frecat doar cu apă de ploaie. La unele culori nu se poate folosi decât apa de ploaie. Dacă se amestecă cu apă de gumă, acesta poate să fie prea tare.²⁹

Pe piele se poate scrie cu: se ia fierea de la bou, se pune ceva mai mult de jumătate bere, amestecate, fierse cu doi pfunzi (1 pfund = 500 g) gumă arabică, puțin șofran (substanță de culoare galbenă extrasă din planta erbacee cu același nume), și se scrie cu aceasta.³⁰

Scriș în argintiu sau auriu: var nestins, oțet foarte tare și mercur, se pun într-un borcan încălzit. Apoi se poate scrie. Apare ca argintul. Dacă se pune șofran, devine auriu.

Dacă ești umflat în gât, și este posibilă formarea unui abces, se ia pâine, se mestecă în gură, adăugând drojdie (țuică tare). Se face un plasture. Așa va trece.³¹

Lemn imitat ca marmura: vopsește lemnul de 7-8 ori cu alb, așa cum se procedează la lustruirea aurului. După aceea, ia vopsea neagră amestecată cu clei consistent, puțin gălbenus de ou și șofran. Când ai aplicat acest strat lustruiește definitiv. În felul acesta, când se întrebuințează culoarea albă, se poate imita marmura.³²

A prepara chinovar roșu (cinabru= sulfură roșie de mercur): ia două părți argint viu (mercur), 3 părți pucioasă, pune-le într-un vas, topește-le împreună. Când s-a răcit, va fi frecat pe o piatră. Pune pulberea într-un vas de sticlă care pretutindeni a fost lipit cu clei (de grosimea unui deget). Mai întâi se face o *sobă* în forma vasului de sticlă, apoi se face foc sau se pune pe pirostrie. Se acoperă cu un capac de tablă, potrivit vasului, în care s-a prevăzut un orificiu. Se introduce o sârmă cu care se va putea amesteca, lipind cu clei orificiul. Mai întâi, focul va fi mic (din lemne uscate) după asta focul se va întreține, având mare grijă de vasul de sticlă. În vas se va forma și ridica ca o cenușă, aceasta nu trebuie să ne inducă în eroare, având mai departe grijă de foc până fumul are culoarea

26. Idem, f. 22v

27. Idem, f.33v-f.34

28. Idem, f. 35

29. Idem, f. 35v

30. Idem, f. 42

31. Idem, f. 58v

32. Idem, f. 52v-f.53

focului - devine roșu ca sângele, atunci e gata. Se ia de pe foc, se lasă la răcit. Se întrebuițează chinovar roșu.³³

Zinover – chinovar roșu de pregătit pentru pictat: fiecare pictor de artă știe că mineralul roșu obișnuit se face din argint viu, argint alb și pucioasă. Deoarece aceste chimicale nu sunt cele mai pure, uneori, după folosire, strică luciul, făcându-l inconstant. Pentru a prepara o calitate bună trebuie procedat astfel: se ia chinovar care va fi frecat cu apă pe o piatră de șlefuit, fără asperități. Se pune apoi într-un vas de sticlă, se lasă să se usuce. Apoi se toarnă urină proaspătă de băiat, se amestecă bine, până s-a omogenizat, se lasă 24 de ore, apoi urina se va arunca, turnând alta proaspătă. Se repetă procedeul până la 6 ori. Astfel e cel mai bine preparat. Din nou uscat, se adaugă albuș spumă, se amestecă cu un băț, se lasă 24 de ore din nou, apoi lichidul

se aruncă. Cu cât se repetă de mai multe ori procedura, cu atât chinovarul va fi mai bun.³⁴

Chit de piatră căruia nu-i cauzează umezeala(firnis): la 1-2 măsură spirt de 40 de grade se ia patru linguri Sandarak (rășină naturală dintr-o specie de tuia), 4 linguri lac- gumă, 3 linguri Kurkuma alb (colorant natural de culoare galbenă obținut prin măcinarea rădăcinii de curcuma), 3 linguri rășină Eleni, 3 linguri tămâie albă, 4 linguri sacăz alb, 11 Mas spirt (alcohol).³⁵

La începutul sec. al XIX-lea activitatea breslelor intră în regres, o dată cu dezvoltarea accentuată a industrializării. Prin legea meseriilor din 1872 ele sunt desființate, o mare parte dintre meșteșugari reușind să își continue activitatea reușiți într-o organizație de tip cooperatist - Genossenschaft, supra-viețuind astfel, până la începutul sec. al XX-lea, concurenței ceramicii industriale.

Bibliografie:

Marcel Dumitru Ciucă, *Cartea domnească- Străbunicul pașaportului*, București, 2006

Hoffmann, Herbert, *Din istoria și tehnica artei ceramice săsești din sudul Transilvaniei*, Sibiu, 1958

Kimakovicz M. von, *Die Kobaltbaue Keramik Siebenbürgens*, 1911

Șt. Pascu, *Voievodatul Transilvaniei*, vol II, Cluj Napoca, 1979,

Meșteșugurile din Transilvania până în sec al XVI - lea, București 1954

Sigerus E., *Siebenbürgisch-sachsische Töpferwaren*. Ostland. Alte Folge, Jahrg.I,1919

Barbu Slătineanu, *Ceramica românească*, București, 1938

Georgeta Stoica, Olga Horșia, *Mesteșuguri artistice tradiționale*, București, 2001

33. Idem, f. 53-53v

34. Idem, f. 54

35. Idem, f. 65